

A Homokhátságon gazdálkodó néhány állattenyésztő gazdaság kilátásai, nehézségei

KÓSZEGI IRÉN RITA

Kulcsszavak: takarmány- és terményárak, állattenyésztés, szárazodás, Homokhátság, fiatal gazdák

JEL-kód: Q15

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Egy korábbi, 2017-2018-ban végzett primer kutatásom középpontjában a Homokhátságon gazdálkodó fiatal gazdák álltak. Választásom akkor azért esett erre a területre, mert véleményem szerint az itt gazdálkodók egyre súlyosbodó speciális problémákkal, kihívásokkal néznek szembe, melyek kifejezetten a vizsgált területre jellemzőek. A gazdákhöz akkoriban a hólabdamódszer segítségével jutottam el. Jelenlegi célkitűzésem az volt, hogy az akkor állattartással illetve vegyes gazdálkodással foglalkozó néhány homokháti gazdához visszalátogassak és megkérdezzem őket arról, hogy milyen változások érték azóta a gazdaságukat, hogyan látják az állattenyésztés jelenlegi helyzetét, milyen nehézségekkel kell szembenézniük, milyen mértékben sújtja gazdaságukat az aszály, a növekvő takarmány- és terményár, milyen tényezők befolyásolják a gazdaságuk jövőjét, akár fennmaradásukat, milyen tényezők jelentenek kockázatokat. A jelenlegi látogatásom során megállapítottam, hogy az állatbetegségek megjelenése (madárinfluenza, afrikai sertéspestis), a felvásárlási árak változásai és a takarmány-és terményárak alakulása, a birtoknagyság mind meghatározzák a meglátogatott gazdaságok jövőjét. A meglátogatott gazdák többsége ugyan nem tervezi az állatállomány bővítését, a jelenlegi állomány megtartása vagy minimálisra csökkentése a cél, de ezt nagymértékben befolyásolja a gazdaság állattenyésztési ágazata. Az állattartással egyik gazdaság sem szeretne teljesen felhagyni, a sertésenyésztéssel foglalkozó gazdák is inkább kívárnak és kocaállományt részben csökkentik, nem a teljes állományfelszámolás a céljuk. A húsmarhatajtás számára kedvező, ha extenzív körülmények között tudják tartani az állatokat és az év jelentős részében a legeltetési állattartás megoldható. A tejelő szarvasmarhatajtással foglalkozó gazdaság a modernizálásban látja a jövőt, mivel a munkaerőhiány jelentős a mezőgazdaság ezen szegmensében is. A korábbi látogatásom során is nehézségként említették a fiatal gazdák a termőföld vásárlást, ami napjainkra még inkább jellemző és érezhető. A gép és eszközállomány bővítését és modernizálását mindegyik gazdaság a tervei között szerepelteti, aki elavult gép és eszközállománnyal rendelkezik, igyekszik azt fiatalítani, korszerűbb, modernebb eszközökre cserélni. Összességében nem egyértelmű, hogy javult-e a helyzetük az eltelt évek alatt, azonban bizakodásra ad okot, hogy bővíteni kívánják gazdaságukat vagy legalább is folytatják tevékenységüket.

BEVEZETÉS

Magyarországon az állattenyésztést az 1980-as években még a mezőgazdaság húzóágazataként tartották számon, a termelési értékének 55-60%-os hozzájárulásával. Az 1990-es évek végére ez az arány megfordult és a növénytermesztés oldalára billent a mérleg (KSH, 2012.; in.: Apáti et al., 2013). A rendszerváltás utáni évek legnagyobb vesztesei is az állattenyésztési ágazatok voltak, ekkor vette át a növénytermesztés a vezető szerepet. A bruttó kibocsátáshoz 2003-ban még 41%-al járult hozzá az állattenyésztés, majd Magyarország uniós csatlakozása óta ez az arány 34%-ra zsugorodott (KSH, 2015).

A 2000-ben végzett agrárcenzus eredményei alapján a mezőgazdasági tevékenységet végző gazdasági szervezetek több mint fele, 52 %-uk növénytermeléssel, valamivel több mint egynegyedük, 28%-uk vegyes termeléssel, 20 %-uk pedig kizárólag állattartással foglalkozott. Az egyéni gazdaságok színesebb képet mutattak, 38 %-uk vegyes termelésű,

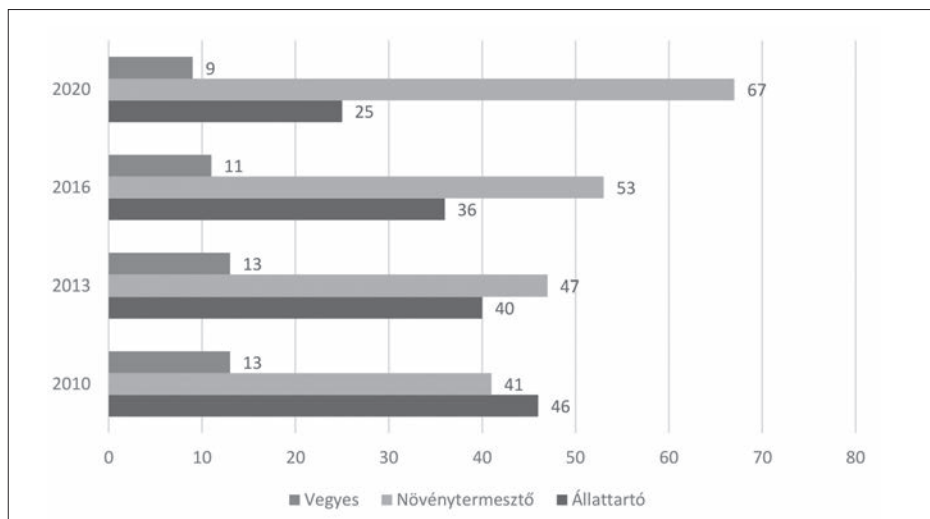
40%-uk növénytermelő, 22 %-uk pedig állattartó egyéni gazdaságnak minősült (KSH ÁMÖ, 2000, in.: Laczka, 2010).

A KSH 2020-ban végzett Általános Mezőgazdasági Összeírása alapján a gazdaságok kétharmada elsősorban növénytermesztéssel foglalkozott, ami jelentős változást mutat 2010-hez képest, mert akkor az állattartás és a növénytermesztés aránya még 46–41% volt. 2010-hez képest az állattartó gazdaságok aránya 46%-ról 25%-ra csökkent. Ezzel párhuzamosan a vegyes profilú gazdaságok száma is mérséklődött, és nőtt a specializáció (1. ábra) (KSH ÁMÖ, 2020).

Ezen számok is alátámasztják Popp és munkatársai (2015) megállapítását, miszerint az állattenyésztés részaránya a mezőgazdaság kibocsátásában lassuló tendenciával, de folyamatosan hanyatlik Magyarországon. A folyamatot tovább erősíti, hogy 2021-ben a takarmányok világszerte 30-50%-kal drágultak, ami további súlyos terheket ró az állattenyésztő gazdákra és az állattenyésztés kilátására, jövőjére (NAK, 2021).

I. ábra

A gazdaságok megoszlása legfőbb tevékenységi típusuk alapján (%)
(Distribution of farms by their main type of activity (%))

Az állattenyésztés helyzete, az állatállomány alakulása Magyarországon a rendszerváltás éveitől 2020-ig

A rendszerváltás utáni években a korábbi stabil piacok elvesztése az állattenyésztést érzékenyen érintették. Az 1989-ben kezdődő rendszerváltozást követően jelentősen megváltozott a mezőgazdaság hazai helyzete. Az 1990-es éveket követően az állattenyésztési ágazatokra általánosan jellemző az állatlétszám csökkenése, a kibocsátás visszaesése. A magántulajdon vált meghatározóvá, a régi nagyüzemek felbomlottak vagy jelentősen átalakultak. A lakosság jelentős része kárpótlás útján termőföldre jutott, a megszűnt munkahelyük, illetve jövedelmük kiegészítése céljából sokan mezőgazdasági tevékenységgel kezdtek el foglalkozni.

A 2000-ben végzett Általános Mezőgazdasági Összeírás adatai alapján Magyarországon 968 ezer gazdaság működött, melyből 959 ezer egyéni gazdaság, 8400 társas vállalkozás volt (KSH, 2000). Az egyéni gazdaságok számának csökkenésével együtt jellemző 2000 és 2013 között a növénytermesztő gazdaságok arányának növekedése (40%-ról 52%-ra), ami a vegyes gazdaságok arányának visszaszorulásával járt együtt (38%-ról 27%-ra) és az állattartó gazdaságok kismértékű csökkenése (22%-ról 21%-ra) is megfigyelhető volt (KSH, 2014; VALKÓ, 2014). 2020-ban a KSH 234 ezer gazdaságról¹ gyűjtött adatot. 2010 óta a gazdaságok száma kétharmadára csökkent, ami azt jelenti, hogy ekkor több mint 350 ezer gazdaság volt Magyarországon. 2013-ban megközelítőleg 297 ezer gazdaság, míg 2016-ban valamivel több, mint 273 ezer működött (KSH ÁMÖ, 2020).

Az állattartás jövedelmezőségének

a romlása, az értékesítési gondok az állattartó gazdaságok és ezzel együtt az állatállomány jelentős csökkenését eredményezik továbbra is. Szarvasmarha állományunk az 1990. évi 1 571 ezer darabról 2004. augusztusára 728 ezer darabra, ezen belül a tehénlétszám 630 ezerről 342 ezerre, a sertésállomány 8 millióról 4 millió 382 ezerre csökkent. Kisebb mértékű volt a létszámcsökkenés a tyúkfélék esetében, ahol ez az érték 4% körüli volt (KSH, 2004).

Az állatállomány nagysága a 2011. évben elmaradt a 2010. évitől, csak a szarvasmarha állomány gyarapodott mérsékelten, 698 ezer darab szarvasmarhát regisztráltak ebben az évben Magyarországon. A kismértékű emelkedés a tej- és marhahúsáruk kedvező alakulásával hozható összefüggésbe. Emellett a külföldi - főként törökországi, horvátországi - tenyész- és vágóállat kereslet kedvezett az állatlétszám növekedésének, így elsősorban a húshasznú állomány növekedésére lehet számítani továbbra is (VÓNEKI – PAPP, 2008). A szarvasmarha-állomány 64%-át gazdasági szervezetek, 36%-át egyéni gazdaságok tartották. Elsősorban az egyéni gazdaságok állománya bővült (6%-kal), a gazdasági szervezeteké lényegében nem változott. A tehénállomány 328 ezer darab volt 2011-ben, ami 6%-kal több mint egy évvel korábban (KSH, 2012). 2020. december 1-jén 933 ezer szarvasmarhát tartottak a gazdálkodók, 2,6%-kal többet, mint az előző év azonos időpontjában, és 2011 óta folyamatos egyedszám gyarapodás figyelhető meg. Az ágazatra továbbra is pozitív hatást gyakorolt a kedvező nemzetközi piaci helyzet, valamint a támogatási rendszer is. Az élő szarvasmarha jelentős hányada továbbra is exportra

¹ A 2020. évben gyűjtött adatok összehasonlíthatósága érdekében a KSH újraszámította az új gazdaságküszöböt a 2010. évi teljes körű, továbbá a 2013. és a 2016. évi gazdaságszerkezeti összeírások adatait. Ezt követően az adatok az átszámított küszöbértéket figyelembe véve kerültek feltüntetésre (2010, 2013, 2016 év adatai).

került. A tehénállomány (414 ezer) összességében alig változott, de folytatódott a húshasznú állomány (188 ezer darab) emelkedése.

A sertésállomány az elmúlt évek tendenciáját követve tovább csökkent, az állomány éppen meghaladta a 3 millió darabot, ez 4%-kal kevesebb az előző évinél. A 2006–2010. évek átlagát tekintve az állomány csökkenése 10%-nál is nagyobb. A visszaesés a gazdasági szervezeteket jellemezte, ott 7%-kal csökkent a sertések száma, az egyéni gazdaságokban ellenben – 2003 óta először – enyhe növekedés volt megfigyelhető. A kisüzemi sertésartás romló jövedelmezőségére utal, hogy az egyéni gazdaságokban az állomány drasztikusan csökkent az elmúlt időszakban. A 2002-ben megfigyelt állomány 36%-ára esett vissza az állatlétszám 2011-ben, miközben a gazdasági társaságok a jelentős ingadozások mellett is közelítik a 2000-es évek elején mért adatokat. Az egyéni gazdaságok az EU-csatlakozás előtt, 2003 decemberében még az ország sertésállományának 46%-ával, 2011 telén már csupán 29%-ával rendelkeztek. A 210 ezres kocaállomány 4%-kal maradt el az egy évvel korábitól (KSH, 2012). A sertésartás jövőképét az is árnyalja, hogy míg a korábbi évtizedekben a kedvező keresleti és árhatások következtében megélnkült a sertésartási kedv, addig az elmúlt 6–8

évben már nem voltak megfigyelhető élénkülő szakaszok, a kedvezőbb piaci és árhatásokra a termelők legfeljebb a kivágások elhalasztásával válaszoltak. Ez figyelhető meg 2011-ben is, az év utolsó felében tapasztalt rendkívüli áremelkedés csupán a takarmányárak emelkedését követte, a sertéslétszámra nem gyakorolt kedvező hatást. A sertésállomány nagysága közel 2,9 millió volt 2020. december 1-jén, a 2019. év azonos időpontjához képest 8,2%-kal emelkedett, és nőtt az anyakocák száma (164 ezer) is.

A juhállomány közel 1,1 millió darab volt 2011-ben, az összlétszámot tekintve 7%-kal, ezen belül az anyajuhok száma 1%-kal csökkent 2010-hez képest. A juhállomány 87%-át egyéni gazdaságok, 13%-át gazdasági szervezetek tartották 2011-ben. (KSH, 2012). 2020. december 1-jén a juhállomány 944 ezer, az anyajuhok száma 754 ezer volt, előbbié 11%-kal, utóbbié 3,5%-kal maradt el az egy évvel korábitól. A hazai mérsékelt kereslet mellett az ágazat jelentős exporttal számol.

A baromfiállomány 1%-kal volt kevesebb, mint 2010-ben, azaz 41,7 millió darab volt. A tyúkok száma 2020-ban 28,9 millió darab volt, mely 2,5%-os növekedést jelent az előző évihez képest. Hazánkban 2020 elején újra felütötte fejét a madárinfluenza, amely elsősorban a

I. táblázat

Állatállomány alakulása Magyarországon (ezer db)
(Number of livestock in Hungary (1000 capita))

Megnevezés	2011-2015. évek átlaga	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
december 1-jén, ezer db, összes gazdaságban						
Szarvasmarha	772	852	870	885	909	933
melyből: tehén	348	383	395	403	412	414
Sertés	3029	2907	2870	2872	2634	2850
melyből: koca	200	177	172	178	155	164
Juh	1179	1141	1146	1109	1061	944
Tyúk	31072	32027	31844	30658	30874	28888

2. ábra

**Takarmányárpa termelői árának változása 2017-től 2021-ig Magyarországon
(Change in the producer price of feed barley from 2017 to 2021 in Hungary)**

Forrás: AKIPÁIR, 2021.

kacsa- és lúdállományt érinti a felmérés időpontjában is. A kacsállomány 3,0 millióra, a lúdállomány pedig 800 ezer darabra esett vissza. A pulykaállomány 3,7%-kal nőtt, mely 2,7 millió állatot jelent (1. táblázat).

A takarmányárak növekedésére gyakorolt hatások

2020-ban a mezőgazdaság természetes kibocsátására kifejezetten az év eleji aszály, fagykár, illetve a különböző állatbetegségek (madárinfluenza, sertéspestis) hatottak elsősorban. Értékesítési nehézségek főként az állati termékek iránti keresletnél jelentkeztek (KSH ÁMÖ, 2020). A felsorolt tényezők mellett a takarmányárak folyamatos növekedése is kedvezőtlenül hatott az állattenyésztő gazdaságokra. 2021-ben az állattenyésztési és növénytermesztési árak jelentősen elváltak egymástól.

A gabona, a fehérje- és olajnövények árai többéves csúcsot döntöttek 2021-ben, 150-170%-os áremelkedés volt tapasztalható a 2020. évhez képest. Az okok között említhető Kína és egyes arab országok

erős kereslete, a szárazság miatt lecsökkent dél-amerikai és európai termésmennyiség, valamint a befektetési alapok spekulatív akciói. Az egyes bioetanol gyártók már most rendkívül magas áron kötik a jövő évi az alapanyagokat. A magas takarmányárak egyelőre nem fognak csökkenni, egy ideig biztosan stagnálni fognak (NAK, 2021). Az állattenyésztők a takarmányárak emelkedését nem tudják érvényesíteni a termelői árakban (HÉJJA, 2021).

A takarmányárpa a 2020-as kiegyenlítettnek mondható felvásárlási ára után 2021-ben nagymértékű emelkedést mutatott. 2021. utolsó hónapjaiban 90 ezer Ft/tonna körül alakult a termelői ára. 2021. decemberében ez mérséklődni látszott (82423,02 Ft/tonna). Az összefüggést a 2. ábra szemlélteti.

Takarmány búza termelői ára a takarmány árpa árváltozásához hasonlóan alakult, 2021. utolsó hónapjaiban a 100 ezer Ft/tonna árat is átlépte (100518,27 Ft/tonna) (3. ábra).

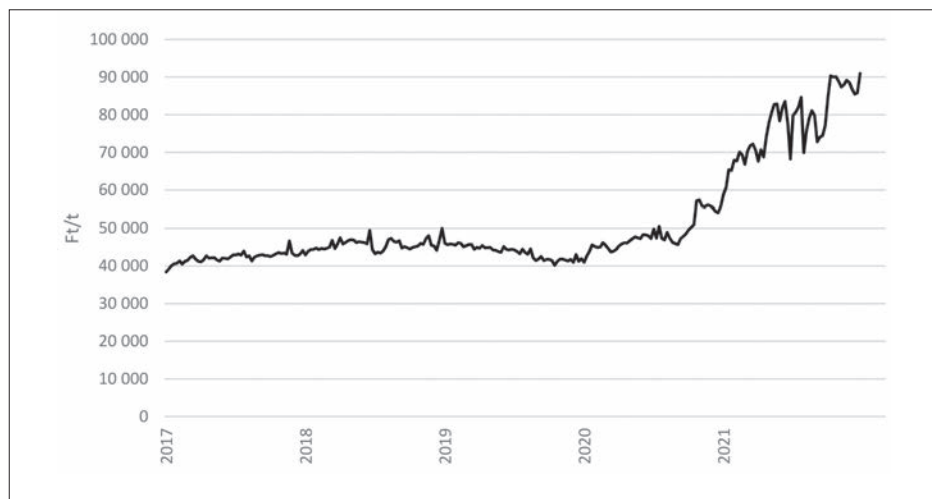
Takarmánykukorica a korábbi kiegyenlítettnek mondható termelői ára 2021-ben

3. ábra

Takarmánybúza termelői árának változása 2017-től 2021-ig Magyarországon
(*Change in the producer price of feed wheat from 2017 to 2021 in Hungary*)

Forrás: AKIPÁIR, 2021.

4. ábra

Takarmánykukorica termelői árának változása 2017-től 2021-ig Magyarországon
(*Change in the producer price of feed maize in Hungary from 2017 to 2021*)

Forrás: AKIPÁIR, 2021.

drasztikus növekedésnek indult. 2021. december 13 – december 19. között a növény a termelői ára 85486,36 Ft/tonna volt a PÁIR adatai szerint (4. ábra).

Egyes állatfajok termelői árának alakulása Magyarországon

A vágómarha termelői ára 2021. júniusától növekedésnek indult, felülmúlta a korábbi két év értékeit. 2021. novemberében 635 Ft/kg árat fizettek érte, amely szintén magasabb, mint a két korábbi, 2019-es és 2020-as év átlagárai (5. ábra).

A PÁIR adatai szerint a hazai termelésű vágósertés termelői ára áfát és szállítási költséget nem számítva 436 forint/kg-osan hasított meleg súly volt 2021 novemberében, ami közel 5 százalékos csökkenést jelentett az egy évvel korábbi átlagárhoz viszonyítva. A takarmányárak növekedésével egyidejűleg nem növekedett a vágósertés felvásárlási ára. A globális kedvezőtlen folyamatok a sertésste-

nyésztőket kiemelten sújtják (6. ábra). Az élő bárány felvásárlási árát tekintve folyamatos emelkedés figyelhető meg 2017 óta. 2021. utolsó időszakában meredeken emelkedett a felvásárlási ára, ami az 1600 Ft/kg-onkénti termelői árat is meghaladta (7. ábra).

A kutatás alapvető célkitűzése, kutatási kérdése

Korábbi, 2017-2018-ban végzett kutatásomban azért fordítottam kiemelt figyelmet a Duna-Tisza közi Homokhátság fiatal gazdáira, mert feltételeztem, hogy az agrártársadalom elöregedése mellett, az itt gazdálkodó fiataloknak olyan sajátos, speciális problémákkal kell megküzdeniük, melyek hangsúlyosan erre a tájkozatra jellemzőek (KŐSZEGI, 2018).

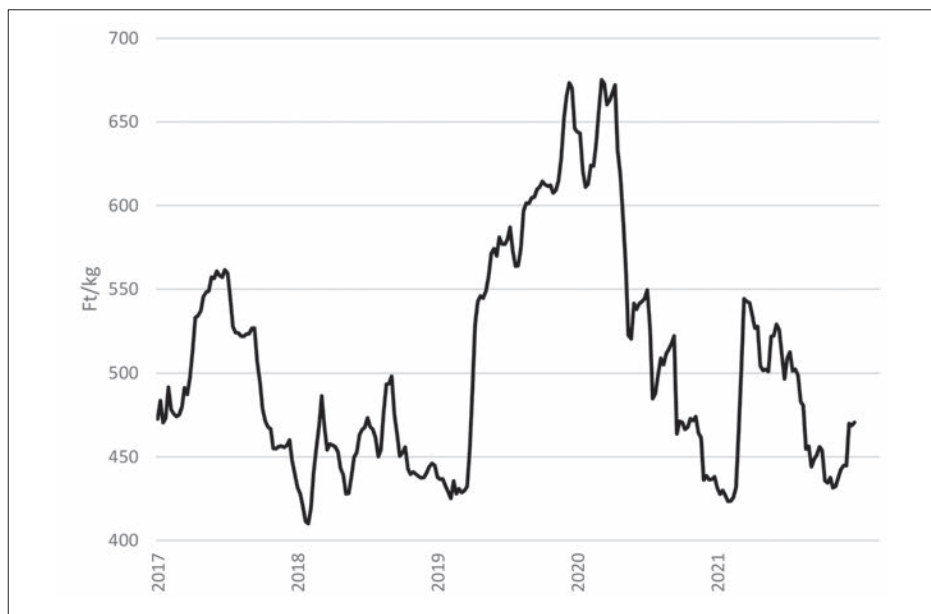
Jelenlegi célkitűzésem, hogy a 2017-2018-ban meglátogatott, állattartással vagy vegyes gazdálkodással foglalkozó néhány interjúalanyhoz visszalátogassak

5. ábra
Vágómarha termelői árának változása 2018-tól 2021-ig Magyarországon (vágóborjú nélkül; Ft/kg)
(Change in the producer price of beef cattle in Hungary from 2019 to 2021 (without calves for slaughter; HUF/kg))

6. ábra

Vágósertés termelői árának változása 2017-től 2021-ig Magyarországon
(Change in the producer price of pigs for slaughter from 2017 to 2021 in Hungary)

Forrás: AKIPÁIR, 2021.

7. ábra

Élő bárány termelői árának változása 2017-től 2021-ig Magyarországon
(Change in the producer price of live lamb from 2017 to 2021 in Hungary)

Forrás: AKIPÁIR, 2021

és megkérdezzem őket arról, hogy hogyan látják az állattenyésztés jelenlegi helyzetét, milyen nehézségekkel kell szembenéznük, milyen mértékben sújtja gazdaságukat a növekvő takarmányár, miként befolyásolja ez a gazdaságuk jövőjét, akár fennmaradásukat.

A célkitűzésemet alapul véve, a főbb kutatási kérdésem az volt, hogy a növekvő takarmányárak és egyéb az negatív hatásokat mint a szárazodás jelenségét, hogyan ítélik meg az állattartással foglalkozó homokháti gazdák, mennyiben érzik veszélyeztetettnek gazdaságuk fennmaradását és mit tekintenek a legfontosabb kockázatnak.

ANYAG ÉS MÓDSZER

A Homokhátság bemutatása, sajátosságai

A korábbi kutatásom célterülete a Homokhátság volt (KŐSZEGI, 2018), melynek kiterjedése megközelítőleg 10000 km²-t tesz ki, és 117 települést foglal magában. A Duna-Tisza köze vagy a Kiskunság részeként is emlegetik, azonban Magyarország természeti tájainak rendszertani felosztásában nem szerepel, így a vizsgált térség nem illeszthető egyik klasszikus tájbeosztási kategóriába sem. A térség közigazgatásilag sem egyértelműen lehatárolható. Legnagyobb része Bács-Kiskun megyében található, azonban jelentős részei átnyúlnak Pest és Csongrád megyékre is (8. ábra). Gyakran 1-1 települést is kettészél, mivel a település másik része, már nem hordozza magában a tipikus, hátsággra jellemző jegyeket. A Homokhát egyszerűen mondható természeti képződménynek és ember által átalakított „kültúrtájnak” is, hiszen jelenlegi megjelenését, formáját a történelem és az itt élő lakosság is formálta, alakította (KOVÁCS, 2004).

Az Alföldre, azon belül is a Duna-Tisza közére jellemző szárazodási folyamat az

8. ábra
A Homokhátság területi elhelyezkedése, kiterjedése
(Location and extent of the Homokhátság)

Forrás: Kovács et al., 2017

1980-as évek második felében erősödött fel a csapadékhiány és az egyes antropogén tényezők hatására. A talajvízszint csökkenése a mezőgazdaságban gazdálkodási nehézségeket eredményezett és változásokat okozott a terület élővilágában is (RAKONCZAI – KOVÁCS, 2006). Egy 2021-ben megjelent írás, mely Bugacpusztaháza mezőgazdaságával foglalkozik, szintén felhívja a figyelmet a szárazodás egyre súlyosbodó problémájára. A bugacpusztaházi polgármester saját méréseiket figyelembe véve elmondja, hogy a talajvízszint süllyedése, az öntözés lehetetlensége és a csapadékhiány miatt nem tudnak a helyi gazdák termelni, sokan felhagytak a mezőgazdasági termeléssel. A talajvízszint 2021. nyarára 58 méterre süllyedt, egy évvel korábban még 38 méteres süllyedést mértek. A csapa-

A gazdaságok száma és főbb jellemzői Magyarországon és a Homokhátság területén
(Number and main characteristics of farms in Hungary and in the area of Homokhátság)

2. táblázat

Ország	241002	Gazdaságok száma	4921776	A gazdaságok használatában lévő mezőgazdasági terület, hektár	4035102	A gazdaságok használatában lévő szántó területe, hektár	1932	A gazdaságok használatában lévő üvegház területe, hektár	2925	A gazdaságok használatában lévő konyhakert területe, hektár	86582	A gazdaságok használatában lévő gyümölcsös területe, hektár	62329	A gazdaságok használatában lévő szőlő területe, hektár	732541	A gazdaságok használatában lévő gyepterülete, hektár	933312	Szarvasmarha-állomány, darab	2919858	Sertésállomány, darab	993577	Juhállomány, darab	31097	Tyúkállomány, ezer darab	1807,8	Lúdállomány, ezer darab	1908,3	Kacsaállomány, ezer darab	3316	Pulykaállomány, ezer darab	1894007	Állategység
Homok-hátság (117 település)	35182		419973		274851		850		319		13381		18953		111618		117341		223246		138219		4678,7		226,2		625,9		34,2		206620	

Forrás: KSH ÁNYO 2020 adatai alapján saját szerkesztéssel

dék megközelítőleg 70%-kal csökkent az elmúlt évek során. A kora tavaszi fagyok szintén tizedelték a termésmennyiségeket (TÓTH, 2021).

A fokozódó vízhiány összefügg a fenntartható gazdálkodással, a vidékfejlesztéssel, a településtervezési feladatokkal, a társadalmi és szociális kihívásokkal is (KOVÁCS et al., 2017). Az éghajlatváltozás a homokhátság területein leginkább megfigyelhető, melynek okai a klímaváltozásban és a helytelen területhasznosításban keresendők (FARKAS – KOVÁCS, 2006). Ha a vízhiány mérséklésére nem születik megoldás, akkor a jövőben tovább csökken a Homokhátság lakosainak száma, az itt gazdálkodóknak pedig a mezőgazdaság nem fog biztos megélhetést nyújtani (KŐSZEGI, 2018). Ezen negatív tényezők hatása miatt esett választásom a kutatási célterületre, ahol az egyre növekvő takarmányárak csak tovább rontják a gazdák esélyeit, gazdálkodásuk kilátásait.

A minta összetétele

A kvalitatív kutatásom (minőségi) eszközét (SAJTOS – MITEV, 2007) a mélyinterjúk jelentették. 2017-2018-ban a vizsgálatom kiindulópontja az volt, hogy 40 évesnél nem idősebb Homokhátságon gazdálkodó gazdákat vonjak be a felmérésbe. Az akkori célcsoport kiválasztásánál hangsúlyos volt, hogy szántóföldi növénytermesztéssel, kertészeti növénytermesztéssel és állattenyésztéssel foglalkozó gazdák is szerepeljenek a megkérdezettek között.

A KSH 2020-ban végzett Általános Mezőgazdasági Összeírása alapján, a küszöbértéket figyelembe véve a Homokhátság 117 településén 35 182 gazdaság működött, ami az ország összes gazdaságának 14,6%-a (241002 db). Az országos állatgyegettség 1894007 volt, a vizsgált területen pedig 206620, ami az országos érték 10,9%-át tette ki. A gazdaságok számát és főbb jellemzőit Magyarországon és a

Homokhátság településein a 2. táblázatban foglaltam össze.

Jelenlegi kutatásomban az volt a célom, hogy a korábban meglátogatott, állattenyésztéssel vagy vegyes gazdálkodással foglalkozó gazdákat ismét felkeressem, és mélyinterjú keretében kérdezzem meg őket a gazdaságuk jelenlegi helyzetéről, kilátásairól, a gazdaságok eredményességét sújtó negatív vagy akár pozitív hatásokról. Ismételt megkeresésemre 7 gazda vállalta a beszélgetést, ami nem tekinthető ugyan reprezentatívnak, de véleményem szerint jól tükrözi a jelenlegi helyzetet és iránymutató lehet a későbbiekben.

Az interjúk készítésére mindegyik gazdával személyesen került sor, melyeket 2021. november végétől 2022. január elejéig folytattam le. Időtartamuk átlagosan 1,5-2 óra volt.

A legfontosabb kérdések közül, mint a gazdasághoz kapcsolódó kérdések, a termőföld vásárlás, a géppark bővítés, a pályázati tervek, illetve lehetőségek, jövőbeli tervek, a környezetvédelemhez, fenntarthatósághoz kapcsolódó kérdések már a korábbi felmérésben is szerepeltek. A jelen interjú során kitértem a gazdaságot érintő azon legfontosabb kérésekre is, melyek az állattartó gazdaságok jövőjét nagymértékben befolyásolják, akár veszélyeztetik.

EREDMÉNYEK

Az ismét meglátogatott gazdák vegyes gazdasággal foglalkoznak, az állattenyésztés mellett a növénytermesztés is szerepet kap gazdaságukban. A korábbi interjúkészítés óta 3 fő tudta gazdaságát termőfölddel gyarapítani, az egyik szarvasmarha tenyésztéssel foglalkozó gazda pedig a jövőben tervez termőföldet, gyepterületeket vásárolni, de ha lehetőségük adódik, akkor mindannyian élnek a termőföld vásárlás lehetőségével. Véleményük szerint a földhöz jutás lehetősége a korábbi inter-

3. táblázat
A meglátogatott gazdaságok legfőbb adatai
(Main data of the farms visited)

gazdaság sorszáma	a gazdaság elhelyezkedése	állattaj megnevezése	éves állattérszám (2017-2018)	éves állattérszám (2021-2022)	saját/dérelt terület nagysága (ha)	történt-e termőföld vásárlás a korábbi interjú-készítés óta	takarmány vásárlás szükségessége
1	Petőfiszállás	kacsa	20 000 db	20 000 db	8/4	igen	igen
2	Petőfiszállás	juh	100 db anyajuh, 2 db kos, évente kb. 250 bárány	100 db anyajuh, 2 db kos, évente kb. 250 bárány	15/2	nem	igen
3	Kiskunfélegyháza	sertés, szarvasmarha	10 db koca, 1 db kan, évente 30 db hizó, kb. 250 db malac	15 db koca, 1 db kan, évente 30 db hizó, kb. 300 db malac; 2 db húshasznú tehén, 3 db húshasznú üsző, 2 db húshasznú bika	11/5	igen	igen
4	Kiskunfélegyháza	szarvasmarha, juh	180 db húshasznú tehén, 5 db húshasznú tenyészbika, kb. 170 db borjú, 250 anyajuh, 800 bárány	220 db húshasznú tehén, 7 db húshasznú tenyészbika, kb. 210 db borjú, 50 anyajuh, 150-180 bárány	200/80	nem	igen
5	Kiskunfélegyháza	sertés, szarvasmarha	25 koca, 1 kan, évente 100 hizó, évente kb. 500 malac; 50 húshasznú tehén, 1 húshasznú tenyészbika, 35 húshasznú bika,	20 koca, 1 kan, évente 100 hizó, évente kb. 400 malac; 10 húshasznú tehén, 1 húshasznú tenyészbika, 15 húshasznú bika,	110/20	igen	igen
6	Lajosmizse	szarvasmarha	220 tejelő szarvasmarha, kb. 200 borjú/év	220 tejelő szarvasmarha, kb. 200 borjú/év	180	nem	nem
7	Kunpeszér	sertés	150 hizó/év 10 koca	150 hizó/év 10 koca	12/6	nem	igen

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2022.

júkesztés óta csak nehezebb, a környéken egyre kevesebb eladó földterület van, az árak azóta csak nőttek és a tőkeerősebb, idősebb gazdák tudnak csak ezekre a területekre szert tenni.

Az állatlétszám a korábbi felmérés óta jellemzően vagy gyarapodott, vagy stagnált a gazdaságokban. Egy gazdaság csökkentette a húshasznú tehén állományát, míg egy másik gazdaság a sertésitenyésztés mellett húshasznú teheneket, üszöket vásárolt. Az interjúk során meglátogatott gazdaságok főbb adatait a 3. táblázat szemlélteti.

A kacsatartással foglalkozó gazda (gazdaság 1) hízalásra tartja az állatokat, késő ősztől egészen tavaszig tömésel foglalkoznak. Egyszerre összesen 2000 kacsát tömnek, egy naptári évben 20.000 darab kerül hízottan értékesítésre, melynek száma a korábbi 2017-ben tett látogatásom óta nem változott. A fiatal gazdának a kacsatömés, hízalás a fő profilja, a növénytermesztés emellett elenyésző a gazdaság jövedelmezőségében. Szülei növénytermesztéssel és állattenyésztéssel foglalkoznak, így a takarmányszükségletet a gazdaságon belül megoldják. Az interjúkészítés időtartamában, Bács-Kiskun megyében a gazdák többségénél a madárinfluenza miatt leölték a szárnyas állatokat, csupán két gazdaságban Kiskunmajsán és ebben a gazdaságban maradtak meg egyelőre a kacsák. Az interjúalany gazdaságának szomszédságában a látogatásom napján vitték el a víziszárnyasokat, a vizsgálat eredményére még vártak. Ha betegséget mutatott ki a laboratórium, akkor az interjúalany kacsáit is megsemmisítik, újabb állomány telepítését pedig már korábban nem engedélyezték. A jelenlegi állomány elszállítása után nem tudnak újabb csoportot tömésre fogni. A gazda elmondása szerint a kártérítés akkor kedvezőbb a szomszédságában lévő gazdának, ha nem volt beteg az állománya. A 2021-es évben nem csak a madárinflu-

enza nehezítette a gazda mindennapjait, hanem a takarmánykukorica növekvő ára és az aszály is. A kedvezőtlen, kevésbé csapadékos időjárás miatt a kukorica kevesebbet termelt, az aratás időszakában 85000 Ft-ért tudta vásárolni tonnáját. A megyében voltak olyan területek, ahol 2021-ben 0,8 t/ha volt a termésmennyiség, a gazda szüleinek gazdaságában is e körüli termésátlagok voltak. A növekvő takarmányárakat valamelyes kompenzálta az, hogy a kacsá kilogrammonként felvásárlási ára növekedett. A madárinfluenza újbóli megjelenése azonban a gazda jövőjét veszélybe sodorta, a jövőt jelen pillanatban kilátástalannak tartja. A fiatal gazda családja, szülei, közeli rokonai is részben kacsatartással foglalkoznak, így a vállalkozás szüneteltetését sem tartják kizártnak.

A juhtenyésztéssel foglalkozó gazda (gazdaság 2) szintén a takarmányárak növekedéséről számolt be. A szemes termények mellett a szálas takarmányok is jelentősen drágultak a 2021-es évben. 2021. nyarán a száraz időjárás miatt csak egyszer tudták a gyepterületeket kaszálni. A meglévő kaszálók mellett nincs vessző a szüleinek is vannak gyepterületei, így a takarmányozást családon belül szintén meg tudják oldani. Egy körbála széna ára Bács-Kiskun megyében 9-11 000 Ft, a lucernáé 10-12 000 Ft körül alakult 2021-22 telén. A juhtartókra nézve kedvező, hogy az élő bárány felvásárlási ára az interjúkészítési időpontjában 1750 Ft/kg körüli volt. Egy leadott kisbárányért 35-40 000 Ft körüli összeget kaptak 2021. decemberében a gazdák. További nehézséget jelentett a gazdaság számára, hogy legeltetni nem tudják a juhállományt, mert a megbízható szakember hiányzik, így kénytelenek egész évben felbálázott szálastakarmánnyal etetni az állatokat. További nehézség, hogy a legelő területét növelni nem tudják, mivel a környékben nincs eladó. Az anyajuhok kiegészítő ta-

karmányként abraktakarmányt is kapnak, valamint a bárányok etetése is ezzel egészül ki. 2017-ben tett látogatásom óta az állattállományt nem gyarapították, a jelenlegi állatlétszám megtartása továbbra is a cél, mivel a leírtak miatt legeltetési állattartást nem tudnak megvalósítani. A terület, ahol az állatokat elszállásolják és etetik pedig adott, ezt növelni tovább nem tudják. A gazda vásárolna még gypeterületeket, ha erre lehetősége adódna.

Az első meglátogatott kiskunfélegyházi gazdaságban (gazdaság 3) a sertésstenyésztés mellett szarvasmarhatenyésztéssel is foglalkoznak. A gazda a húshasznú szarvasmarha tartásban látja most már inkább a jövőt, a sertésstenyésztést a látogatásom óta több nehézség is sújtotta. A 2018-ban megjelenő sertéspestis óta a sertés felvásárlási ára nem vagy alig növekedett. 2021. októberében 460 Ft/kg felvásárlási árat fizettek, ami koránt sem követte a takarmányárak növekedését. A gazda kénytelen volt szemestakarmányt vásárolni 80-85000 Ft/tonna áron 2021. nyarán, aratási időszakban. Számításai szerint az idei évben nem tudott a sertésstartással profitot realizálni, ezért az állattállomány jelentős csökkentését fogja végrehajtani 2022. tavaszán, a malacok leválasztása után. Hízalásra csak anynyi egyedet fog hagyni, amit tudja, hogy biztosan értékesíteni is tud, jellemzően a visszajáró vevőknek. Kiegészítő tevékenységként füstölt áru értékesítéssel is foglalkozik. Meglátásai szerint ebben még van piaci lehetőség, így ezért nem fogja a teljes állományt felszámolni. A hízó felvásárlási ára mellett a malac értékesítési ára is meglehetősen alacsony 2021. késő tavasza óta. A választási malac ára 10 000-12 000 Ft körül alakul, de piacot is egyre nehezebb rá találni. Nagyon sokan felhagytak már a hízalással és inkább a közelben lévő vágóhíd melletti húszületből vásárolják meg a tökehúst, gyakran akciós, alacsony áron, nem törődve azzal,

hogy nem ismerik a levágott állat tartási helyét, körülményeit. A gazda 2020 telén a szarvasmarha állományát jelentősen csökkentette. 40 db húshasznú tehén került értékesítésre, már csak 10 db alkotja az állományt. A tehenek fedeztetése egy darab saját húshasznú bikával történik. Húshasznú bika tartással is foglalkozik, a meglévő, gazdaságban született saját állatai mellé gyakran vásárol máshonnan fiatal bikákat. A megfelelő súly elérése után (0,8-1 tonna) általában Törökországba szállítják az állatokat vágásra. Jelenlegi élőszúlyi felvásárlási ára 900-1000 Ft/kg körül alakul. Az emelkedő takarmányárak szintén sújtják a húshasznú bika hízalással is foglalkozó gazdaságot, mivel nem extenzív körülmények között tartják az állatokat, hanem naponta többször esznek a hízóbikák. A húshasznú tehenek is a legelő hiánya miatt kerültek értékesítésre. A gazda elmondása szerint azonban a támogatásokkal ez még nem veszteséges ágazata a gazdaságnak. 2017-es látogatásom óta ebben a gazdaságban csökkent a szarvasmarhatartás jelentősége, enyhén növekedett az anyakocák és a hízó sertések, valamint az értékesített malacok száma.

A második kiskunfélegyházi gazda (gazdaság 4) fő profilja a húshasznú tehéntartás és borjúnevelés. A gazdaságban született borjakat 300 kg körüli súlyig tartják, utána külföldre, Törökországba és Horvátországba értékesítik. Élőszúlyi felvásárlási ára jelenleg 1000 Ft/kg körül alakul. A gazda a következő években gyarapítani szeretné állományát, a jelenlegi 220 húshasznú tehenet 300 egyedre növeli. Korábbi látogatásom során 180 húshasznú tehén volt a gazdaságban, tehát e tekintetben állomány növekedés figyelhető meg. A tehenek számának növekedése maga után vonja a bikák számának gyarapodását is 10 számosállatra. Az állomány áprilistól egészen december

közepéig kint van legelőkön. A távolabbi legelőkre nyerges vontatókkal szállítják az állatokat, a közeli legelőkre pedig kihajtás történik. Ebben az extenzív időszakban csak szalastakarmányhoz jutnak a marhák, szemestakarmányt egyáltalán nem kapnak. Decemberben, a beszállítás és behajtás után kell gondoskodnia a gazdának bálázott szalastakarmányról és némi abraktakarmányról. Elmondása szerint így megéri szarvasmarha tartással foglalkozni, mivel a takarmányszükségletet minimálisra tudják szorítani. A jövőben termőföldet és gyepterületeket is vásárolni fog, ahogy lehetőség nyílik rá. Korábban családja juhtenyésztéssel és sertésenyésztéssel is foglalkozott. A sertésállományt felszámolták, csupán a család igényeinek kielégítésére tartanak néhány hízó állatot. A juhok számát is jelentősen csökkentették, a korábbi 250 anyajuh helyett már csak 50 db van a gazdaságban. A 2021-es év a juhtartás szempontjából kedvező volt. A bárányokat 2021. áprilisában, húsvét körül értékesítették. Az 50 anyajuhból mindegyik iker bárányokat hozott a világra, 4 juh pedig három gidának adott életet. A juhokat ellés után kis fa karámokba rakják a bárányával vagy bárányaival, így nagyobb annak az esélye, hogy mindegyik utód életben marad. A bárányok értékesítése után az anyák újra vemhesek lettek és 2021 decemberében – 2022 januárjában, a látogatásom időpontjában ismét ellettek. Jelentős volt ekkor is az ikerellések száma. A gazda ismét kedvező értékesítési árról számolt be, ami a kedvező ellésszámok miatt újra hozzájárult a gazdaságon belüli juhágazat eredményességéhez. A szalastakarmányokat a gazdaság saját magának állítja elő, az abraktakarmányok jelentős részét is a családi gazdaságon belül megtermelik. A bárányok hizlalása során etetett báránytápot azonban vásárolniuk kell. A juhtenyésztés szempontjából kedvezőtlen, hogy vannak ugyan a

gazdaságnak legelői, de legeltetést vállaló, megbízható alkalmazott nem található, ezért is történt a korábbi 250 egyedszám 50-re csökkentése. A fiatal gazda édesapja az, aki ideje nagy részét ennek a tevékenységnek szenteli. Ezt a gazdaságot a takarmányárak növekedése kevésbé sújtotta, inkább az aszály az, ami az extenzív állattartás miatt fenyegeti a gazdaságot és az állatok szalastakarmánnyal történő ellátását.

A harmadik kiskunfélegyházi gazda (gazdaság 5) sertés és szarvasmarha tartással foglalkozik. A sertéságazat erőteljes csökkentését tervezi 2022-ben, mivel a felvásárlási árak az utóbbi években nem növekedtek, a takarmányárak viszont az idejében teljesen elszálltak. A sertéspestis (ASP) hírének fel-fel bukkonása sem kedves az ágazatnak, a felvásárlási árakra kedvezőtlen hatást gyakorol. A hízókat többnyire felvásárlónak értékesíti, de karácsony környékén a helyben történő értékesítés is jellemző. Ez esetben lehetőség van a magasabb áron történő értékesítésre. A választási malac értékesítési ára jelen időszakban 10 000-12 000 Ft körül alakul, amely szintén kedvezőtlenebb a korábbi évekhez képest. 2021 kora tavaszán jelentős volt a malacelhullás a gazdaságban, az ára ekkor pedig 20 000 Ft körül alakult. A gazda a szemestakarmányt vásárolja, mivel a környékben nincs lehetősége jó minőségű földterületeket vásárolni. A sertéstartás területén jelentős beruházást hajtott végre. 2020 telén fiaztatókalodákat, takarmánykeverőt vásárolt és az állatok itatására vezetékes vízhálózat került kiépítésre. Gyep és legelő vásárlását, bérlését tervezi a közeljövőben, így inkább a szarvasmarha állomány bővítését valósítja meg. Jelenleg 5 húshasznú tehénre, illetve üszőre kapja a támogatást és a tanyája melletti termőföldekre a területalapú támogatást és a kiegészítő támogatásokat. 2021 májusában két darab húshasznú bikát értékesített Horvát-

országba. A bikákat 300 kg körüli súllyal vásárolták fel. A szarvasmarhákat extenzív körülmények között tartja, főként a téli időszakban kell a szalastakarmányról gondoskodni. A kis gyepterület miatt, ha aszályos a nyár, akkor a szalastakarmány ellátást ki kell egészítenie bálázott szalastakarmánnyal. A gyepterületeket kaszálását saját eszközeivel végzi, a bálázáshoz gépi szolgáltatást vesz igénybe. Jelenleg a „Mezőgazdasági kisüzemek támogatása” című beadott pályázata van elbírálás alatt. Sikeres pályázat esetén eszközállomány korszerűsítést, fagyálló labdás itató és tenyészállat, vemhes üszők beszerzését tervezi. A szarvasmarhák körüli munkavégzés jól gépesíthető, egyedül vagy a család segítségével is el tudja végezni a munkákat, azonban a sertéstartás nagy kézimunkaerőt igényel. Alkalmazottat nem foglalkoztat, mivel nem talál megbízható munkaerőt. Az állattenyésztés csak kiegészítő jövedelemszerzés számára, mellette 8 órában munkahelyen dolgozik, azonban nem tervezi a mezőgazdasági tevékenység felhagyását. A korábbi látogatásomkor a gazdaságban még nem voltak húshasznú szarvasmarhák, az ágazat megjelenése kedvező a gazdaság szempontjából. A korábbi kocalétszámot nézve csökkenés következett be, mely maga után vonta a malac és a hízószám változását is.

A lajosmizsei fiatal gazda (gazdaság 6) tejhasznú szarvasmarhatartással foglalkozik. Korábbi látogatásom óta nem történt jelentős állománybővülés, a 220 db körüli holstein-fríz tehén állomány az állandó. Az állatok fedezetésére bikát már egyáltalán nem tartanak. Korszerűsítés azonban történt a gazdaságban, mivel két nagyértékű fejőrobot beruházása valósult meg 2020. őszén. A fejőrobotok alkalmazása jelentősen megkönnyíti a gazdaság munkáját, mivel a korábbi reggeli és esti fejést teljes mértékben kiváltották a fejőrobotok, így egy kézi munkaerő teljesen felszabadult. Eleinte nagyon nagy odafi-

gyelést és tanulási folyamatot igényeltek a robotok, de mára már megtanulták azokat kezelni. A fejőrobotokkal egyidejűleg szarvasmarha ivarzó rendszer is telepítésre került, így a természetes pároztatást az inszemináció váltotta fel a gazdaságban. Az üszőborjak tovább tartásra kerülnek a gazdaságban, ahogy korábban is, míg a bikaborjakat pár hetes korban értékesítik más gazdaságoknak. A nyers tej felvásárlási ára 2018-tól folyamatosan növekedett, 2021 decemberétől 125 Ft/kg áron tudnak értékesíteni. A gazdaság egyéb tejtermék előállításával továbbra sem foglalkozik, mivel munkaerő kapacitásuk teljes mértékben ki van használva. A nyers tejet a Danone Magyarország Kft. vásárolja fel, de emellett háztáji tej értékesítésével is foglalkoznak, melynek mértéke elenyésző. A vásárlók között akad olyan is, aki a nyers tejet feldolgozva, tejtermékként értékesíti azt. A család minden tagja a gazdaságban dolgozik, 1 fő állandó alkalmazottat tud a gazdaság foglalkoztatni. A gazda elmondása szerint a munkaerőhiány egyre aggasztóbb a mezőgazdaságban így a mindenre kiterjedő gépesítettséget célozták meg. A szalás és abraktakarmányt kivétel nélkül saját maguknak termelik, saját területeken, külső gépi szolgáltatást nem vesznek igénybe, mivel a teljes gép- és eszközállomány rendelkezésükre áll. Az állomány tavasztól egészen késő ősziig a gazdaság mögötti területen tud legelni, így a szalastakarmány ellátás egy része ebben az időszakban nem merül fel. A szarvasmarháknak granulált takarmányt adnak a fejőrobottal történő fejés közben. Ennek mennyiségét a leadott tejhez igazítják, melyet az elektronikus rendszer szabályoz. Nagyobb tejmennyiséget produkáló szarvasmarhának több granulátumot enged a berendezés, míg a kevesebb tejet adó állat kevesebbet kap belőle. A gazdaságnak elegendő területe van a 220 db tejelő szarvasmarhához, további termőföld, gyeplé, legelő vásárlást

nem terveznek, de nem zárkóznak el ennek lehetősége elől. A gazdaság célja a gépesítés és a modernizálás. A vizsgált gazdaság a 2021-es aszályt jelentősen nem érzekelte. A gazda elmondása szerint ugyanis a területeik időben kaptak csapadékot, ezért nem mutatkozott jelentős visszaesés a kukoricatermésben és a szalastakarmányoknál sem.

A kunpeszéri sertéstartással foglalkozó gazda (gazdaság 7) sem gyarapította az állományát a 2018-as megkeresésem óta. Továbbra is 10 koca és kb. évente 150 hízó gyarapítja a gazdaságot. A gazda tagja a Magyarországi Sertésenyésztők és Sertéstartók Szövetségének. (A Szövetség honlapjára kattintva észrevehető, hogy 2021 márciusa óta nem jelent meg friss információ, az árak alakulására kattintva pedig 2017 óta nincs fent friss adat.) A gazda nagyobb felvásárlónak értékesíti azóta is a kissúlyra nevelt hízóit. A 2021-es évben az felvásárlási ára rapszodikusán alakult, az utóbbi három évben kiszámíthatatlan a sertéságazat helyzete. 2021 nyarán 400 Ft/kg alatt volt a felvásárlási ár. A sertéságazatot a koronavírus negatív hatásai, az ASP (afrikai sertéspestis), a csökkenő kínai piaci kereslet mellett az alacsony felvásárlási ár is sújtja. A gazda a hízóállomány teljes csökkentését fogja végrehajtani és a kocaállomány stagnálását vagy csökkentését tervezi a jövőben. Bízik abban, hogy növekedni fog az élőállat felvásárlási ára, de biztos jövőképet ezen a területen nem lát maga előtt. A takarmány csak egy részét tudja az állománynak előállítani, másik részét kénytelen megvásárolni. A termény- és a kiegészítő premix árak az utóbbi évben 50-60-kal is nőttek, melyekkel lehetetlen lépést tartani. A helyzetet tovább nehezíti, hogy a gazdának nincs gépparkja, így minden műveletet külső szolgáltatást vesz igénybe, ami szükséges a termőterületek műveléséhez és a betakarításhoz.

A jelenlegi látogatásom során az ered-

ményekből megállapítható, hogy az állatbetegségek megjelenése (madárinfluenza, afrikai sertéspestis), az aszály okozta termés csökkenés, az alacsony felvásárlási árak és a takarmány- és terményárak az állattenyésztőkre ható kedvezőtlen alakulása, valamint a meglévő gyepek, legelők, kaszáló és termőföld területek megléte mind meghatározzák a meglátogatott gazdaságok jövőjét. A gazdák többségénél, 6 gazdának a szülei még mindig foglalkoznak mezőgazdasággal, fontos a több lábbon állás lehetősége a családi gazdaságban, mert a soron következő nehézségeket családi erővel és összetartással át tudják vészelni. A gazdák többsége ugyan nem tervezi az állatállomány bővítését, de a jelenlegi állomány megtartása vagy minimálisra csökkentése a cél, kiemelten a sertésenyésztők esetében. Az állattartással egyik gazdaság sem szeretne teljesen felhagyni, a sertésenyésztéssel foglalkozó gazdák is inkább kívánnak és a kocaállományt részben csökkentik, nem a teljes felszámolás a céljuk. A húsmarhatartás számára kedvező, ha extenzív körülmények között tudják tartani az állatokat és az év jelentős részében a legeltetéses állattartás megoldható. Szerencsére az ágazat számára biztosított a gépesítés lehetősége. A támogatások is jelentősen hozzájárulnak a húsmarhatartás jövedelmezőségéhez. A tejelő szarvasmarha tartással foglalkozó gazdaság a modernizálásban látja a jövőt, mivel a munkaerőhiány jelentős a mezőgazdaságban, így ezen ágazatban is. A fejőrobotok nagy előrelépést jelentettek a gazdaság számára. A korábbi látogatásom során szintén ebben látta a gazdaság jövőjét, melyet mára sikerült is megvalósítaniuk. Termőföld vásárlást 6 gazdaság tervez, ha erre lehetőségük adódik. Már a korábbi látogatásomkor is panaszkodtak a fiatal gazdák, hogy nehéz termőföldet vásárolni, ami napjainkra még inkább jellemző és érezhető. A gép- és eszközállomány

**A gazdaságok jövőjét meghatározó, befolyásoló legfontosabb tényezők
(The most important factors influencing the future of farms)**

4. táblázat

	gazdaság 1	gazdaság 2	gazdaság 3	gazdaság 4	gazdaság 5	gazdaság 6	gazdaság 7
legfontosabb változási irányok	madárinfluenza miatti stagnálás	állomány megtartás	stagnálás	állomány bővítés	szarvasmarhatenyésztés irányába mozdul a gazdaság	modernizálás, digitalizáció	állomány csökkentés
családi háttér megléte	+	+	+	+	+	+	-
állatlétszám bővítés	-	-	-	+	-/+	-	-
termőterület, egyipterület bővítés	-	-	+	+	+	+	-
gép- és eszköz beszerzés	+	+	+	+	+	+	+
mit tartanak jónak	felvásárlási árak növekedése	felvásárlási árak növekedése	felvásárlási árak növekedése, támogatások	felvásárlási árak növekedése, támogatások, extenzív állattartás lehetősége	támogatások, extenzív állattartás	felvásárlási árak növekedése, támogatások	-
legfőbb problémák	állatállomány újbóli betelepítése nem lehetséges	munkaerő-hiány, legelő hiánya	alacsony felvásárlási árak a sertés-ágazatban	munkaerő-hiány	alacsony felvásárlási árak a sertés-ágazatban	munkaerő-hiány	alacsony felvásárlási árak a sertés-ágazatban
kockázatok	állatbetegség megjelenése	aszály	aszály, természetesség csökkenése, emelkedő takarmány- és termény árak	aszály	aszály, természetesség csökkenése, emelkedő takarmány- és termény árak	aszály, természetesség csökkenése, emelkedő takarmány- és termény árak	aszály, természetesség csökkenése, emelkedő takarmány- és termény árak

Forrási saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2022

bővítését és modernizálását mindegyik gazdaság a tervei között szerepelteti. Aki elavult gép- és eszközállománnyal rendelkezik, igyekszik azt fiatalítani, korszerűbb eszközöket vásárolni. A kacsahízalással foglalkozó fiatal gazda egyelőre nem tisztán a jövőjét. Mivel szülei állattartással is foglalkoznak, elképzelhetőnek tartja, hogy ő is más állatfaj tartásába kezd és vállalkozás ezen részét szünetelteti. A hús- és tejelő szarvasmarha tartó gazdaság esetében a következő években fejlődés, az állatállomány bővítése fog megvalósulni, míg a legkedvezőtlenebb helyzetben a sertéstartó gazdaságok vannak. A sertés felvásárlási ára az utóbbi években csökkent, mindemellett a takarmány- és terményárak gyors ütemű növekedése volt megfigyelhető. A sertésenyésztők nem tudnak profitot realizálni, a gazdaságok veszteséggel zárnak. Az aszály a legeltetéses állattartásnak sem kedvez, a termésmennyiségek csökkenése a szántóföldi kultúráknál többségénél is megfigyelhető volt.

A gazdaságok jövőjét meghatározó, befolyásoló legfontosabb tényezőket a 4. táblázatban foglaltam össze.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az általam 2021. november végétől, 2022 januárjáig meglátogatott hét gazdaságról elmondható, hogy jövőjüket nagymértékben befolyásolja az, hogy az állattenyésztés melyik ágazatával foglalkoznak illetve jellemző-e a többlábon állás a gazdaságban.

A víziszárnyas hízlalással foglalkozó gazdaság a madárinfluenza újbóli felbukkanása miatt kilátástalannak látja jelenlegi helyzetét, ezért nem engedélyezi újabb állatok szállítását a gazdaságokba. A növekvő takarmányárakat ugyan megérezték ezek a gazdaságok is, de a víziszárnyas felvásárlási ára valamelyest követte azt.

A szarvasmarha tartó gazdaságok közül a hízómarhákat tartók bíznak a jövőben,

a támogatásoknak, a kedvező felvásárlási áraknak, a meglévő piacoknak köszönhetően a gazdaságok bővítését tartják szem előtt. Az extenzív állattartással csökkennek a takarmányozás költségei, mivel az állatok az év jelentős részében a legelőn tartózkodnak. A tejelő szarvasmarha tenyésztéssel foglalkozó gazdaság a gépesítésben látja a fejlődési lehetőséget, további állatállomány bővítést nem tervez. A nyers tej felvásárlási ára az elmúlt 4 évben egyre kedvezőbb lett, a gazdaság a takarmány előállítását saját területeken, saját gépekkel és eszközökkel meg tudja valósítani.

A juhtenyésztés helyzete is kedvezően alakult, az élő bárány felvásárlási ára az utóbbi időszakban növekedésnek indult. A legeltetéses állattartású kedvezőtlen az a folyamat, hogy a mezőgazdaság ezen részére sem lehet megbízható, szakmához értő és elkötelezett munkaerőt találni.

Az eredmények alapján elmondható, hogy a legnehezebb helyzetben a víziszárnyas állattartók mellett a sertésenyésztők vannak. A koronavírus negatív hatásai, a piacok elvesztése és az afrikai sertéspestis megjelenése mind kedvezőtlen irányba fordították az árakat, és ezek mellett a növekvő termény- és takarmányárak is sújtják a gazdákat. A sertéstartással is foglalkozó gazdák elmondták, hogy jelentősen csökkentik vagy felszámolják az állományukat, mert a megnövekedett takarmányárakkal már veszteséges a tevékenységük. A három sertéstartással is foglalkozó válaszadó közül két gazdaság húsmarha tartással is foglalkozik, így a többlábon állás lehetővé teszi, hogy ne hagyjanak fel teljesen a mezőgazdasággal, még akkor sem, ha az számukra kiegészítő jövedelemszerzés.

A 2017-ben és 2018-ban folytatott vizsgálatom során megállapítottam, hogy a gazdák akkori érezhető legnagyobb problémája a munkaerő hiánya volt, mind a képzett, mind pedig a napszámosi mun-

kaerő vonatkozásában, ezért amit lehet, és ahol lehet, gépesítéssel kell megoldaniuk (Kószegi, 2018). Ezt a megállapítást továbbra is fenntartom, hiszen a közel-múltban visszalátogatott gazdaságokban továbbra is jellemző a munkaerő hiánya. A gépesítés és a robotizáció költsége a nagyobb gazdaságok számára is megterhelő, amelyekre a támogatások és adott esetben a kedvező hitellehetőségek nyújthatnak megoldást. A folyamatos munkaerőhiány további gazdaságok felszámolódását, megszűnését eredményezheti, ezért főként a nagy kézimunka-igényű gazdaságokban – kertészetekben, állattenyésztő gazdaságokban – sürgető a probléma megoldása. Az alapanyag termelés mellett a feldolgozás, ezáltal a többletérték teremtése továbbra is korlátozott maradhat a meglévő és egyre fokozódó munkaerőhiány következtében (Kószegi, 2018). A legutolsó látogatásom során kiderült, hogy a tejhasznú szarvasmarha tenyésztő gazdaságnak sikerült fejőrobotokra pályáznia és az állatok ivarzását is külön berendezés figyeli. A fejőrobotok alkalmazásával a kézi munkaerőszükségletet ki tudták váltani. A juhtartással foglalkozó gazdaságok szintén a munkaerőhiányról számoltak be, így a legeltetéses állattartás

nem megoldott, részben ezért történt az egyik juhtartással foglalkozó gazdaságban is az állatállomány csökkentése.

A korábbi kutatásom klaszterelemzése során megállapítottam, hogy a gazdaságok jövőbeli céljait, a gazdasági fenntarthatóságukat és fejlődésüket a gép- és eszközellátottság, valamint a kisebb elemszámú, termőföld ellátottság fontossága klaszter esetében a saját terület nagysága határozza meg (Kószegi, 2018). Az extenzív keretek között történő legeltetésre alapuló juhtartás és a húsmarha tartás csökkenti a takarmányszükségletet, amelyhez nagymértékben hozzájárul a saját terület nagysága. Azok a gazdaságok, ahol extenzív állattartás folyik, valóban arról számoltak be, hogy gazdaságuk nem veszteséges, míg azok a gazdaságok, ahol ezt nem tudják megvalósítani, az állatlétszámban csökkenés következett be.

Továbbra is igaz az a megállapításom, hogy a megemelkedett termőföldárak következtében a fiatal, szerényebb tőkével rendelkező gazdák nem tudják bővíteni területüket. Véleményük szerint a földtörvény a tőkeerősebb, gyakran idősebb gazdáknak kedvezett (KÓSZEGI, 2018), de amint lehetőségük adódik a megkérdezett gazdáknak, gyarapítani fogják területeiket.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- AKI (2020): Agrárstatisztikai zsebkönyv. <https://www.aki.gov.hu/product/agrargazdasagi-statisztikai-zsebkonyv-2020/>
- AKI (2020): Fontosabb termékpályák piaci folyamatai. http://repo.aki.gov.hu/3745/1/AI_02_Fontosabb_termekpalyak_piaci_folyamatai_2020_20210518.pdf
- AKI (2021): Piaci Árinformációs Rendszer. <https://www.aki.gov.hu/piaci-arinformacios-rendszer/>
- Apáti F. – Berde Cs. – Blaskó B. – Felföldi J. – Madai H. – Nábrádi A. – Pupos T. – Szénásné Ványi N. – Szöllősi L. – Szűcs I. (2013): Vállalati és ágazati gazdaságtani ismeretek. Debreceni Egyetem, AGTC, Debrecen, 292. ISBN 978 615 5183 52 2
- Farkas J. Zs. – Kovács A. D. (2006): A Homokhátsági tanyás térségek vizsgálata. Gazdálkodás 50. évf. 1. sz. pp. 72-79.
- Héjja Cs. (2021): Nehéz helyzetben a magyar agrárium – a sertésenyésztők és a gyümölcsstermelők kongatják a vészharangot <https://www.penzcentrum.hu/gazdasag/20211027/nehez-helyzetben-a-magyar-agrarium-a-sertesenyesztok-es-a-gyumolcstermelok-is-kongatjak-a-veszharangot-1118871>

- Kovács A. D. (2004): A Duna–Tisza közti Homokhátság környezeti konfliktusai. in.: Glatz F. – Csatári B. (szerk.) (2004): Homokhátság Szembesítés, lehetőségek, teendők. MTA RKK ATI, Kecskemét p. 42. <http://www.alfoldinfo.hu/homokhatsag/>
- Kovács A. D. – Hoyk E. – Farkas J. Zs. (2017): Homokhátság – Asemi-arid region facing with complex problems in the Carpathian Basin. EUROPEAN COUNTRYSIDE 9:(1) pp. 29–50. (2017)
- Kószegi I. R. (2018): Fiatal (agrár) gazdák helyzetének vizsgálata a Homokhátságon. Szent István Egyetem Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola PhD dolgozat, p. 179.
- Laczkó É. (2010): Agrárcenzusok szerepe az agrárinformációs rendszerben (1895–2010) *Gazdálkodás* 54. évf. 3. sz. pp. 322–331.
- KSH (2000): Magyarország mezőgazdasága a 2000. évben. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/am07.pdf>
- KSH (2004): Magyarország 2004. <https://www.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2004.pdf>
- KSH (2012): <http://www.ksh.hu/mezogazdasag>
- KSH (2014): Magyarország mezőgazdasága, 2013. https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/g szo/g szo_ elozetes_ 2013. pd
- KSH (2015): Állatállomány. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_ es/ i_ omao03. html
- KSH (2020): Helyzetkép a mezőgazdaságról 2020. https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mezo/2020/ helyzetkep_ mezogazdasag_ 2020. pdf
- KSH (2021): A fontosabb élőállatok és állati termékek felvásárlási átlagára, havonta https://www.ksh.hu/stadat_ files/ ara/ hu/ ara0053. html
- NAK (2021): Történelmi összefogás a takarmányipar meghatározó szereplői között a NAK alosztályülésen. <https://www.nak.hu/en/szakmai-infok/agazati-hirek/mezogazdasag/103168-tortenelmi-osszefogas-a-takarmanyipar-meghatarozo-szereploi-kozott-a-nak-alosztalyulesen>
- Popp J. – Szakály Z. – Pető K. – Harangi-Rákos M. (2015): A sertéstenyésztés helyzete a globális kihívások tükrében. *Állattenyésztés és takarmányozás, NAKVI 2015.* 64. 3 pp. 207–225.
- Rakóczai J. – Kovács F. (2006): A szárazodás okairól és következményeiről a Duna-Tisza közén pp. 134–137. In Láng I. – Csete L. – Jólánkai M. (2006): Felkészülés a globális klímaváltozás várható hazai hatásaira. VAHAVA, Budapest, Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium és Magyar Tudományos Akadémia közös kutatási projektje p. 261.
- Sajtos L. – Mitev A. (2007): SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv. Alinea Kiadó Üzleti Szakkönyvtár p. 404.
- Tóth E. (2021): Tragikus a helyzet ezen a magyar településen: feladták a harcot a helyi gazdák. <https://www.agrarszektor.hu/noveny/tragikus-a-helyzet-ezen-a-magyar-telepulesen-feladtak-a-harcot-a-helyi-gazdak.32186.html>
- Valkó G. (2014): A gazdaság szerkezet változása 2000 és 2013 között *Gazdálkodás* 58. évf. 3. sz. pp. 211–221.
- Vőneki É. – Papp G. (2008): A magyarországi szarvasmarha- és juhágazat középtávú kilátásai. *Gazdálkodás* 52. évf. 2. sz. pp. 137–143.

**PROSPECTS AND DIFFICULTIES OF SOME LIVESTOCK FARMS OPERATING ON
HOMOKHÁTSÁG**

By: Kőszegi, Irén Rita

Keywords: feed and crop prices, animal husbandry, drought, Homokhátság, young farmers

JEL: Q15

My previous primary research in 2017-2018 focused on young farmers working on Homokhátság (Sand Ridge between the Danube and the Tisza rivers). I chose this area, because in my opinion, the farmers here face more and more serious problems and challenges, which are specific to the this studied area. I reached the farmers previously using the snowball method. My current goal was to go back to some of the farmers working in animal husbandry and mixed farming at the time. I asked them how the farm has changed since then, how they see the current state of animal husbandry, how difficult they are facing drought, rising feed and crop prices, what factors affect the future of their farms, even their survival, what factors pose risks. During my current visit, I have found that the emergence of animal diseases (avian influenza, African swine fever), changes in purchase prices and changes in feed and crop prices, the size of the farms are all determine the future of the farms visited. Although the majority of the farmers visited do not plan to expand their livestock, the aim is to keep or minimize the current livestock, but this is greatly influenced by the livestock sector of the farm. None of the farms want to give up livestock farming altogether. Pig farmers are also more likely to wait out and reduce their sow population, rather than eradicating the entire livestock. It is advantageous for beef cattle to be able to keep the animals in extensive conditions and grazing can be arranged for a significant part of the year. The dairy cattle farms see the future in modernization, as labour shortages are also significant in this segment of agriculture. During my previous visit, young farmers also mentioned the purchase of arable land as a difficulty, which is even more typical and perceptible today. The expansion and modernization of machinery and equipment is included in the plans of each farm, which has obsolete machinery and equipment, and tries to rejuvenate it and replace it with more modern ones. Overall, it is not clear whether their situation has improved over the years, but it is reassuring that they want to expand their farms or at least continue to operate.